

Құқықтың мәні мен қоғамдық рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.05.2025СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/178957/

Нуракин Дәуір Бекболатұлы

Ғылыми жетекші: Ф.ғ.к қауымдастырылған профессор **Тулекова Гулжан Хажмуратовна**

Сущность и общественная роль права

The Essence and Social Role of Law

Удк 34.01

Аннотация

Мақалада құқықтың әлеуметтік мәні мен қоғамдағы рөлі жан-жақты қарастырылады. Құқық – бұл мемлекет тарапынан танылған және қорғалатын, жалпыға бірдей міндетті нормалар жүйесі. Ол қоғамдық қатынастарды реттеу арқылы тұрақтылық пен әділеттілікті қамтамасыз етеді. Автор құқықтың негізгі қызметтерін саралай отырып, құқықтық сананың қоғамдағы орнына да назар аударады.

Аннотация

В статье всесторонне рассматриваются социальная сущность права и его роль в обществе. Право — это система общеобязательных норм, признаваемых и охраняемых государством. Оно обеспечивает стабильность и справедливость в обществе посредством регулирования общественных отношений. Автор, анализируя основные функции права, также обращает внимание на значение правосознания в жизни общества.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of the social essence of law and its role in society. Law is a system of universally binding norms recognized and protected by the state. It ensures stability and justice by regulating social relations. The author examines the main functions of law and highlights the importance of legal consciousness within society.

Кіріспе

Құқық — қоғамды ұйымдастырудың негізгі құралы, ол адамдар арасындағы әлеуметтік қатынастарды реттеп, қоғамдағы тәртіп пен әділеттілікті қамтамасыз етуге бағытталған. Құқықтың мәні тек заңдар жиынтығының болуында емес, оның әлеуметтік, саяси және моральдық аспектілерде көрінуінде жатыр. Құқықтың қоғамдық рөлі оның негізгі қызметтері арқылы айқындалады: құқық қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз етеді, азаматтардың құқықтарын қорғайды, әлеуметтік әділеттілікті жүзеге асырады және мемлекетпен заңның үстемдігін қалыптастырады. Бұл мақалада құқықтың мәні мен қоғамдағы рөліне тереңірек тоқталамыз, оның қоғамдық процестерге әсері мен құқықтық нормалардың қоғам өміріндегі маңыздылығын қарастырамыз.

Құқықтың мәні

Құқық — мемлекет тарапынан бекітіліп, қорғауға алынған, қоғамдағы барлық азаматтар үшін міндетті нормалар жүйесі. Құқықтық жүйе азаматтар арасындағы қатынастарды тәртіпке келтіріп, әрбір жеке тұлғаның құқықтарын қорғауға бағытталған. Құқықтың мәні оның барлық заңды нормалары мен принциптерінің адам құқықтарына негізделуінде, сондай-ақ оның әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету мен қоғамдық тұрақтылықты қолдаудағы рөлінде көрінеді.

Құқықтың негізгі міндеті – қоғамда тәртіп орнату, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау. Бұл міндеттерді жүзеге асыру үшін құқық бірнеше маңызды функцияларды атқарады. Құқық қоғамдағы моральдық және этикалық нормалармен үйлесімді әрекет етіп, азаматтардың мінез-құлқын бағыттайды және қоғамдық өмірдің барлық саласында тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Құқықтың белгілері

Құқықтың өзіндік сипаттары мен белгілері қоғамда оның орны мен рөлін айқындайды:

1. Нормативті сипат: Құқық қоғамдық қатынастарды реттейтін жалпыға бірдей міндетті нормалардан тұрады. Бұл нормалар адамдардың жүріс-тұрысын белгіленген ережелерге сай қалыптастыруға ықпал етеді.
2. Мемлекеттік қамтамасыз етілуі: Құқық мемлекет тарапынан бекітіліп, қорғауға алынғандықтан, ол мемлекеттік билік органдарының көмегімен орындалады. Құқық бұзушылықтар анықталған жағдайда мемлекет оларды жазалап, заңды бұзушыларға тиісті шаралар қолданады.
3. Жалпыға бірдей міндеттілігі: Құқық барлық қоғам мүшелеріне бірдей қолданылады, яғни заң алдында барлық азаматтар тең.

Құқықтың қызметтері

Құқықтың әр түрлі қызметтері қоғамның түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін

қызмет етеді. Олардың басты мақсаттары – қоғамдық тәртіпті сақтап, азаматтардың құқықтарын қорғау.

1. Реттеушілік қызметі

Құқық қоғамдағы қатынастарды реттейді. Ол адамдар арасындағы әртүрлі құқықтық қатынастарды қалыптастырып, мемлекеттік органдар мен азаматтар арасындағы өзара әрекеттерді жүйеге келтіреді. Бұл қызмет құқықтық қатынастардың қалыптасуына, азаматтық, еңбек, отбасы және басқа да қатынастарды заң шеңберінде реттеуге бағытталған.

2. Қорғаушылық қызметі

Құқық бұзушылық орын алған жағдайда азаматтардың құқығын қорғау қызметін атқарады. Құқық бұзған тұлғаларға заңды жазалар тағайындалып, жәбірленген тараптың құқықтары қалпына келтіріледі. Бұл қызмет құқық қорғаушы органдар арқылы жүзеге асырылады, және ол әділеттілікті орнату үшін маңызды.

3. Тәрбиешілік қызметі

Құқық жеке тұлғалар мен қоғам мүшелерінің мінез-құлқын реттейді және олардың құқықтық мәдениетін қалыптастырады. Заңға құрметпен қарау, құқықтық сананы дамыту — қоғамның тұрақтылығы мен азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру мақсатында маңызды. Бұл қызмет арқылы азаматтар құқықтық нормаларды және заңдардың әділеттілігін сезінеді.

4. Контрольдық қызметі

Құқық қоғамдағы құқықтық тәртіпті бақылап, заң бұзушылықтарды болдырмау үшін қажетті шаралар қолданады. Мемлекет өзінің бақылау функциясын жүзеге асыра отырып, құқықтың орындалуын қамтамасыз етеді. Құқықтың бақылаушы рөлі заңсыздықтардың алдын алу, олардың жолын кесу үшін қажетті шараларды қамтиды.

Құқықтың қоғамдағы рөлі

Құқықтың қоғамдағы рөлі оның мемлекеттің билік жүйесіндегі орнымен тығыз байланысты. Мемлекет құқықтық нормаларды бекітеді және оны орындауды қамтамасыз етеді. Құқық мемлекеттің ішінде тәртіпті сақтайтын күш ретінде әрекет етеді, өйткені ол азаматтардың құқықтарын қорғай отырып, қоғамдағы үйлесімділікті қалыптастырады. Сонымен қатар, құқықтық жүйе мемлекетке қылмыс пен тәртіпсіздіктің алдын алу мүмкіндігін береді.

Құқық мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатында маңызды рөл атқарады. Ол мемлекетаралық қатынастарды реттейді, халықаралық шарттарды жүзеге асырады. Бұл рөл құқықтың ішкі және сыртқы саясатта үйлесімділікті сақтауға бағытталған әлеуетін

көрсетеді.

Құқық әлеуметтік шиеленістерді шешу, әлеуметтік әділеттілікті орнату және азаматтардың құқығы мен еркіндігін қорғау үшін өте маңызды. Құқықтық жүйе қоғамды ұйымдастырудың негізі бола отырып, экономикалық, мәдени және саяси аспектілердің дамуына ықпал етеді.

Қорытынды

Құқық – бұл қоғамды ұйымдастырушы, тәртіп орнатушы және азаматтардың құқықтарын қорғаушы маңызды құрал. Құқықтың негізгі қызметтері қоғамдағы қатынастарды реттеу, азаматтардың құқықтарын қорғау және әлеуметтік әділеттілікті орнату болып табылады. Құқық мемлекеттің билік жүйесінде негізгі рөл атқарады және қоғамдағы тұрақтылық пен үйлесімділікті сақтау үшін маңызды. Құқықтық жүйенің тиімді жұмыс істемесі қоғамда заңсыздықтың өршуіне, тәртіптің бұзылуына және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қысқаруына әкелуі мүмкін. Сондықтан құқық қоғамдағы барлық әлеуметтік қатынастарды реттеуде, азаматтардың құқықтарын қорғауда және әділеттілікті қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.